

Independent Living Institute

remissyttrande

- om betänkandet Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd, SOU 2023:25 (Diarienummer Ju2023/01301)

Introduktion

Independent Living institute (ILI) är en ideell tankesmedja som drivs av personer med funktionsnedsättning för att främja våra rättigheter. Disabled Refugees Welcome (DRW) är en verksamhet där vi arbetar med rättigheter för migranter med funktionsnedsättning. Projektet Disabled Refugees Welcome – ömsesidig integration och rätten till arbete (RTA) pågår just nu som en del av DRWs verksamhet med finansiering från Allmänna Arvsfonden och där fokuserar vi på att främja rätten till arbete för migranter med funktionsnedsättning. Utifrån en omvärldsanalys som genomförts i RTA-projektet lämnar vi synpunkter på förslagen i betänkandet Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd, SOU 2023:25, som handlar om att införa ett kunskapskrav gällande språkkunskap i svenska samt kunskap om samhället i Sverige. ILI avstyrker utredningens förslag på att införa ett krav på språkkunskaper i svenska och kunskap om det svenska samhället för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd.

Främjar kunskapskrav inlärning och integration?

Förslaget på att införa ett krav på språkkunskaper i svenska och kunskap om svenska samhället grundas enligt utredningen i att den förmån som följer med ett permanent uppehållstillstånd motiverar att personen uppfyller kunskapskraven. Alltså förväntas kunskapskraven fungera som ett incitament för nyanlända att lära sig svenska och lära sig hur samhället i Sverige fungerar. Sådana kunskapskrav förväntas också ha ett signalvärde dels för den inhemska befolkningen och dels för de som planerar att söka sig till Sverige.

Samtidigt kommer utredningen också fram till att forskningen inte har kunnat visa ett samband mellan kunskapskrav och ökad motivation i språkinlärning. Utredningen konstaterar också att forskningen inte visar något samband mellan kunskapskrav och förbättrad integration. Däremot finns det studier som bevisar samband mellan kunskapskrav och försämrad integration, eftersom kunskapskraven utesluter vissa personer från rätten till permanent uppehållstillstånd vilket i sin tur försämrar integrationen. Därmed är utredningens förslag på att införa krav på språkkunskaper i svenska och kunskap om det svenska samhället som åtgärd för bättre språkinlärning

och integration inte förankrade i forskning. Istället påpekar vissa studier att kunskapskraven riskerar att försämra integrationen och därmed motverka sitt syfte.

Är permanent uppehållstillstånd verkligen en förmån?

Den juridiska status som följer med ett permanent uppehållstillstånd kan i verkligheten knappast beskrivas som ett förmån för någon som varaktigt bor i Sverige utan verklig möjlighet att flytta tillbaka till sitt ursprungsland eller till något annat land. Här är det viktigt att komma ihåg att många personer som söker permanent uppehållstillstånd är personer som exempelvis asylsökande och andra migranter som har bott här ett antal år och ofta inte har någon framtidsutsikt om att lämna landet. Permanent uppehållstillstånd ger personen möjlighet att lämna det konstanta cykeln med regelbundna ansökningar för ett tillfälligt uppehålls- och arbetstillstånd.

Att regelbundet behöva ansöka om tillstånd för att bo och arbeta i landet där man varaktigt bor och arbetar är en orimlig belastning på både individen och även myndigheter som måste bekosta handläggningen av dessa ansökningar. Det medför onödigt stress och oro för individen samt hämmar deras integration och etablering. Bland andra har Röda Korset kunnat påvisa hur korta uppehållstillstånd medför stort humanitärt lidande, psykisk ohälsa och försämrade etablering.¹ Att låta individerna slippa dessa onödiga påfrestningar med en avsevärd negativ effekt på deras livssituation kan knappast kallas ett förmån. Det är egentligen kärnan i Sveriges förpliktelser utifrån internationella instrument inom mänskliga rättigheter och internationellt humanitärt samarbete.

Svagare rätt till permanent uppehållstillstånd drabbar allra hårdast de mest utsatta

Som sagt, alla migranter, oavsett deras sociala bakgrund, skulle drabbas av de negativa konsekvenserna om de inte kan få ett permanent uppehållstillstånd, trots att de varaktigt bor i Sverige. Omvärldsanalysen som gjorts i projektet Disabled Refugees Welcome - Rätten till arbete visar att migranter med funktionsnedsättning med stor sannolikhet skulle drabbas synnerligen hårt på grund av de ökade strukturella hinder och faktorer av ojämlikhet som följer med en svagare rätt till permanent uppehållstillstånd. Det handlar om människor som behöver en långsiktig planering för sina stödinsatser utifrån sina funktionsnedsättningar, människor som redan befinner sig i en situation av ojämlik tillgång till arbetsmarknaden och

¹ Olseke, R. (2020). *Längd på uppehållstillstånd – en europeisk jämförelse*. Röda Korset.
<https://www.rodakorset.se/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/langd-pa-uppehallstillstand/>

människor som riskerar sämre hälsostatus på grund av psykisk ohälsa och stress, för att nämna några av de faktorer av utsatthet som migranter med funktionsnedsättning redan drabbas av.

Dessa faktorer av utsatthet skulle sannolikt förvärras i cykeln av upprepade ansökningar för tillfälliga uppehålls- och arbetstillstånd. Den långsiktiga planeringen för stödinsatser vore inte möjlig i en tillfällig tillvaro i avsaknad av en permanent rätt till uppehälle och arbete. Ett tillfälligt uppehållstillstånd i sig kan ge en sämre status på arbetsmarknaden vilket är särskilt påtagligt för en person som drabbas av strukturella hinder på arbetsmarknaden kopplade till ens funktionsnedsättning. Dessa aspekter är några exempel av många faktorer som följer med en svagare rätt till permanent uppehållstillstånd, och det innebär att just migranter med funktionsnedsättning skulle drabbas synnerligen hårt.²

Strukturella hinder i utbildning och informationsinsatser

Där utredningen beskriver bakgrunden till förslaget om kunskapskrav framgår det att ett sådant kunskapskrav förutsätter att andra åtgärder och insatser i samhället, såsom samhällsorientering och utbildningsinsatser, fungerar väl. ILI framhäver den här aspekten som mycket väsentlig. Om åtgärder och insatser för språkutbildning och information om det svenska samhället inte når vissa grupper av migranter, som exempelvis migranter med funktionsnedsättning, då kan dessa personer inte öka sina kunskaper och därmed går de miste om dess gynnsamma effekt på deras integration. Att ställa ett krav på kunskaper som individen inte har möjlighet att tillgodogöra sig skulle vara diskriminerande och leda till ökat utanförskap för dessa grupper. Utöver svårigheter som orsakas av bristande tillgång till språkinläring och information om det svenska samhället skulle de också uteslutas från rätten till permanent uppehållstillstånd.

Strukturella hinder, såsom bristande tillgänglighet och brist på individuellt stöd, gör att personer med funktionsnedsättning har sämre tillgång till utbildning och information än övriga befolkningen.³ Mer konkret är det viktigt att poängtera att migranter med funktionsnedsättning hindras av bristande tillgänglighet i sitt deltagande på kurser i svenska för invandrare (SFI). Detta är särskilt påtagligt för migranter med intellektuell funktionsnedsättning. Vissa kommuner, men inte alla,

² Independent Living Institute, Funktionsrätt Sverige. (2023) *Implementation of the state party obligations under ICERD for migrants with disabilities in Sweden.*

<https://www.independentliving.org/docs10/ICERD-Sweden-migrants-with-disability.html>

³ Myndigheten för delaktighet. (2022) *Uppföljning av funktionshinderspolitiken - strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021.*

<https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/uppfoljning-av-funktionshinderspolitiken-2021/>

erbjuder anpassade SFI kurser.⁴ Dessa aspekter är bara några exempel på strukturella hinder för migranter med funktionsnedsättning som försämrar deras möjligheter att tillgodogöra sig språkkunskaper i svenska såväl som kunskaper om det svenska samhället. I vissa fall kan individer uteslutas från insatserna helt och hållet. I andra fall kan de i viss mån få tillgång till insatser, men med mycket större påfrestning i att tillgodogöra sig kunskapen och resultaten blir då sämre på grund av strukturella hinder. Därmed har kunskapskravet en diskriminerande effekt för migranter med funktionsnedsättning. Även när utredningen föreslår att kunskapskravet ska införas med möjlighet till undantag, är bestämmelsen för sådana undantag alldeles för snävt formulerad för att det skulle ha effekt i tillräckligt stor omfattning för att förebygga diskriminering av migranter med funktionsnedsättning.

Sammanfattning

ILLI avstyrker utredningens förslag på att införa krav på språkkunskaper i svenska och kunskap om det svenska samhället för att beviljas permanent uppehållstillstånd. Ett sådant kunskapskrav såsom det föreslås i utredningen är diskriminerande mot migranter med funktionsnedsättning och skulle sannolikt försämra integrationen för alla migranter i Sverige. Migranter med funktionsnedsättning skulle drabbas synnerligen hårt. Dessutom skulle införandet av ett sådant kunskapskrav sannolikt försämra efterlevnaden av Sveriges internationella förpliktelser inom mänskliga rättigheter och humanitärt samarbete, vilket inte kan accepteras.

Datum: 20 september 2023

Mari Siilsalu
Jurist
Independent Living Institute

Jamie Bolling
Verksamhetsledare
Independent Living Institute

⁴ Skolverket. (2021) *Komvux som särskild utbildning - flera hinder på vägen till och under studier*. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2021/komvux-som-sarskild-utbildning--flera-hinder-pa-vagen-till-och-under-studier>